

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОГЕННИХ РОДОВИЩ

LEGAL REGULATION OF TAXATION OF ACTIVITIES RELATED TO THE USE OF TECHNOGENIC DEPOSITS

Гладій О.В.,

здобувач кафедри адміністративного та господарського права

Запорізький національний університет

У статті автором піднімаються питання визначення та вирішення проблем нормативно-правового врегулювання адміністративно-правового режиму використання техногенних родовищ в Україні. Автором охарактеризовано систему нормативно-правових актів у сфері адміністративно-правового режиму техногенних родовищ. Визначено, що чинним законодавством достатньо фрагментарно та неповно вирішуються проблеми врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з використанням техногенних родовищ, забезпеченням екологічної безпеки такої діяльності та реалізацією контрольно-наглядового та дозвільного провадження у сфері публічного управління охороною навколишнього природного середовища. Автором обґрунтовується доцільність прийняття спеціального Закону України про правовий режим використання техногенних родовищ.

Ключові слова: відходи, нормативно-правові акти, техногенно забруднені землі, техногенні родовища, техногенні утворення.

В статье автором поднимаются вопросы определения и решения проблем нормативно-правового регулирования административно-правового режима использования техногенных месторождений в Украине. Автором охарактеризована система нормативно-правовых актов в сфере административно-правового режима техногенных месторождений. Определено, что действующим законодательством достаточно фрагментарно и неполно решаются проблемы урегулирования общественных отношений, связанных с использованием техногенных месторождений, обеспечением экологической безопасности такой деятельности и реализацией контрольно-надзорного и разрешительного производства в сфере публичного управления охраной окружающей природной среды. Автором обосновывается целесообразность принятия специального Закона Украины о правовом режиме использования техногенных месторождений.

Ключевые слова: отходы, нормативно-правовые акты, техногенно загрязненные земли, техногенные месторождения, техногенные образования.

In the article the author raises questions of definition and resolution of problems of legal regulation of administrative-legal regime of the use of man-made deposits in Ukraine. The author described a system of normative legal acts in the sphere of administrative-legal regime of technogenic deposits. It was determined that the existing legislation rather fragmentarily and incompletely solved the problem of settlement of social relations associated with the use of technogenic deposits, maintenance of ecological safety of such activities, and the implementation of supervisory and permit the production of a public administration in the sphere of environmental protection. The author of the expediency of the formation of a special Law of Ukraine on the legal regime of use of technogenic deposits.

It is established that payment of the environmental tax in case of using technogenic deposits and technogenic-mineral formations remains uncertain, in general it can be applied or not. After all, despite the fact that the norms of the Tax Code of Ukraine are not directly defined as the basis for the application of the norm on collecting environmental tax from economic entities, if as a result of their activities technogenic deposits, sledges, tailing dumps, and other technogenic-mineral education, environmental damage, in particular, subsoil plots, land plots, atmospheric air is applied. In addition, the negative impact on the landscape of the region where anthropogenic and mineral formation arises is caused, thus violating the requirements of the European Landscape Convention ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine on September 7, 2005, that the landscape is a key element of human and social well-being and its protection, management and planning leads to the emergence of rights and responsibilities for each person.

It is substantiated that there is a situation of lack of interest of economic entities, firstly, in the implementation of the state assessment of the technogenic and mineral formation, after all, after such an environmental assessment, the ownership of such an object is established in the state and it becomes a composite state fund of mineral deposits; secondly, the further use of the technogenic deposit requires the economic entity to obtain a special permit, which inevitably leads to bureaucratic red tape, additional material costs in the form of payment for their receipt, as well as the likely corruption component that may arise as a result of an uncontrollable subjective factor in making managerial decisions in the field of environmental protection; and thirdly, there is the question of additional taxation of the enterprise.

The need to improve the economic and environmental mechanism for the use of technogenic deposits and technogenic-mineral formations is noted. It was stressed that a favorable tax regime for the use of technogenic deposits, encouragement of economic entities in applying the most effective methods of their development, should be established by tax legislation.

Key words: waste, regulations, technologically contaminated land, technogenic deposits, technological education.

Оподаткування діяльності, пов'язаної з використанням техногенних родовищ здійснюється відповідно до норм Податкового кодексу України [1]. При цьому застосовуються положення, що регулюють порядок справляння екологічного податку.

Визначення сутності екологічного податку, його правової та економічної природи досліджувались такими вченими, як: О. Веклич, Т. Галушкіна, Л. Мельник, М. Пилипчук, М. Римар, І. Синякевич, А. Соколовська, Є. Хлобистов та ін. З набуттям чинності з 01 січня 2011 р. Податкового кодексу України термін «збір за забруднення навколишнього природного середовища» замінено на «екологічний податок» [2].

До Податкового кодексу України включено всі екологічні платежі за спеціальне використання природних ресурсів і за забруднення навколишнього природного середовища. Відповідно до ст. 240 Податкового кодексу України

платниками податку є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються:

- викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
- скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;
- розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);

– утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);

– тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Не є платниками податку за розміщення відходів суб'єкти господарювання, які розміщують на власних територіях (об'єктах) виключно відходи як вторинну сировину.

Об'єктом та базою оподаткування є:

– обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;

– обсяги та види забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти;

– обсяги та види (класи) розміщених відходів, крім обсягів та видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання;

– обсяги та категорія радіоактивних відходів, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання та/або тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк;

– обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій).

Ставки податку за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти встановлені ст. 245 Податкового кодексу України [1].

Ставки податку за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах встановлені ст. 246 Податкового кодексу України. Залежно від класу безпеки та рівня небезпечності відходів встановлені наступні ставки податку за розміщення відходів: I клас – надзвичайно небезпечні – 1128,63 грн за 1 тону відходів; II клас – високонебезпечні – 41,11 грн за 1 тону; III клас – помірно небезпечні – 10,31 грн за 1 тону; IV клас – малонебезпечні, нетоксичні відходи гірничої промисловості – 0,39 грн за 1 тону. При цьому у випадку розміщення відходів, щодо яких не визначено клас безпеки, застосовується ставка податку, що встановлюється для відходів класу надзвичайно небезпечних відходів, тобто I класу.

За розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів, вищезазначені ставки податку збільшуються у 3 рази. Ставка податку також кратно збільшується у випадку розміщення відходів в межах населених пунктів, або на відстані 3 км і більше від населеного пункту.

Враховуючи, що в Україні не впроваджено єдиного інтегрованого екологічного дозволу, відповідно і оподаткування здійснюється диференційовано. Тобто, у разі якщо під час провадження господарської діяльності платником податку здійснюються різні види забруднення навколишнього природного середовища та/або забруднення різними видами забруднюючих речовин, такий платник зобов'язаний визначати суму податку окремо за кожним видом забруднення та/або за кожним видом забруднюючої речовини.

Суми податку, який справляється за розміщення відходів, обчислюються платниками самостійно, щокварталу виходячи з фактичних обсягів розміщення відходів, ставок податку та коригуючих коефіцієнтів за формулою.

Платники податку складають податкові декларації за встановленою формою, подають їх протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) кварталу, до контролюючих органів та сплачують податок протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем граничного строку подання податкової декларації:

– за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, скиди за-

бруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення протягом звітного кварталу відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах – за місцем розміщення стаціонарних джерел, спеціально відведених для цього місць чи об'єктів;

– за утворення радіоактивних відходів та тимчасове зберігання радіоактивних відходів понад установлений особливими умовами ліцензії строк – за місцем перебування платника на податковому обліку у контролюючих органах.

Міністерство екології та природних ресурсів України, обласні державні адміністрації до 1 грудня року, що передує звітному, подають до контролюючих органів переліки підприємств, установ, організацій, фізичних осіб-підприємців, яким в установленому порядку видано дозволи на викиди, спеціальне водокористування та розміщення відходів, а також направляють інформацію про внесення змін до переліку до 30 числа місяця, що настає за кварталом, у якому такі зміни відбулися.

В Україні практика справляння спеціального екологічного податку включає п'ять складників (надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення; надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти; надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини; екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їхніми виробниками) [3].

Відповідно до Податкового кодексу України встановлюється також рентна плата за використання надр, зокрема, використання техногенних родовищ корисних копалин допускає можливість її застосування. Так, згідно зі ст. 251 Податкового кодексу України різновидами рентної плати є: 1) рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин; 2) рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; 3) рентна плата за спеціальне використання води; 4) рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів тощо [1].

Рентна плата – загальнодержавний обов'язковий платіж, який сплачується за отримане та застосоване або не застосоване право користування об'єктом надр в межах території України, її континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони.

Відповідно до ст. 252 Податкового кодексу України платниками рентної плати за користування надрами в цілях, пов'язаних з видобуванням корисних копалин, є юридичні та фізичні особи – суб'єкти господарювання, які використовують у межах території України ділянки надр для провадження інших видів господарської діяльності, прямо не пов'язаних з видобуванням корисних копалин. Положеннями цієї ж статті встановлено, що об'єктом оподаткування рентною платою не є видобуті корисні копалини, які без набуття та/або збереження платником права власності на такі корисні копалини відповідно до затвердженого в установленому законодавством порядку технологічного проекту розробки запасів корисних копалин відповідної ділянки надр спрямовуються на формування запасів корисних копалин техногенного родовища [1].

Відносно можливості застосування рентної плати до результатів господарської діяльності, пов'язаної з використанням надр, але яка не полягає у видобуванні корисних копалин, то положення законодавства встановлюють, що об'єктом оподаткування рентною платою за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, є обсяг підземного простору (ділянки) надр для: 1) зберігання природного газу та газоподібних продуктів; 2) зберігання нафти та інших рідких нафтопро-

дуктів; 3) витримування виноматеріалів, виробництво і зберігання винопродукції; 4) вирощування грибів, овочів, квітів та інших рослин; 5) зберігання харчових продуктів, промислових та інших товарів, речовин і матеріалів; 6) провадження іншої господарської діяльності.

Подання декларації, строки сплати, відповідальність платників та контроль за справлянням рентної плати визначено статтями 257 і 258 Податкового кодексу України.

Головною проблемою системи оподаткування результатів господарської діяльності є відсутність диференційованого підходу до визначення ставки розміру екологічного податку. Неодноразово у наукових публікаціях наголошувалось на необхідності диференціації розміру екологічного податку залежно від величини витрат із запобігання шкідливому впливу на навколишнє природне середовище з урахуванням рівня технічного розвитку і технологій шляхом таких заходів, а також на необхідності зарахування податку до бюджетів територіальних громад, на території яких здійснюється забруднення [4, с. 80; 5, с. 58].

Сплата екологічного податку у випадку використання техногенних родовищ та техногенно-мінеральних утворень залишається невизначеною. Безпосередньо нормами Податкового кодексу України не визначено, як підстава застосування норми про стягнення екологічного податку з господарюючих суб'єктів, у випадку, якщо внаслідок їх діяльності утворюються техногенні родовища, шламовалища, хвостосховища та інші техногенно-мінеральні утворення. Має місце ситуація відсутності зацікавленості господарюючих суб'єктів, по-перше, у здійсненні державної оцінки техногенно-мінерального утворення, адже після такої екологічної експертизи, право власності на такий об'єкт встановлюється у держави і він стає складовою Державного фонду родовищ корисних копалин (ст. 5 Кодексу України про надра) [7]; по-друге, подальше використання техногенного родовища вимагає від господарюючого суб'єкта отримання спеціального дозволу, що неминуче веде до бюрократичної тяганини, додаткових матеріальних затрат у вигляді плати за їх отримання, а також ймовірну корупційну складову, що може виникнути внаслідок неподоланого суб'єктивного фактору прийняття управлінських рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища; і, по-третє, постає питання про додаткове оподаткування діяльності підприємства.

Неможливість «розірвання» цього замкненого кола проблемних питань використання техногенних родовищ пов'язана передусім з відсутністю встановленого обов'язку суб'єкта здійснити екологічну оцінку вартості

родовища, скласти його опис і встановити найбільш оптимальний спосіб його розробки. Наразі такий суб'єкт законодавством України не визначений.

Натомість відповідно до ст. 5 Закону Республіки Казахстан про надра та надрокористування встановлено правовий режим використання техногенних родовищ та техногенно-мінеральних утворень [8]. Зокрема, визначено, що техногенні мінеральні утворення та техногенні води є власністю надрокористувача, при цьому при розробці техногенних мінеральних утворень надрокористувач або третя особа, яка набула права власності на техногенні мінеральні утворення у надрокористувача, зобов'язані провести державну експертизу запасів тих корисних копалин, за якими не сплачено податок при розробці родовища, та укласти контракт на видобування з уповноваженим органом. Відповідно до ч. 4 ст. 5 Кодексу про надра Республіки Казахстан право власності на корисні копалини, що видобуваються з техногенних мінеральних утворень, які знаходяться у державній власності, визначається відповідним контрактом. Якщо техногенно-мінеральне утворення виступає як об'єкт права власності приватної особи, то у неї відносно видобутої мінеральної сировини також виникає право власності і право укласти відповідні цивільно-правові угоди.

Нормами Екологічного кодексу Республіки Казахстан передбачено, що законодавство про відходи виробництва не розповсюджується на використання відходів виробництва, а саме: на техногенні мінеральні утворення, що виникають при розвідці, добуванні та переробці корисних копалин, поводження з якими регулюється законодавством Республіки Казахстан про надра [9]. При цьому використання корисного компонента, видобутого з техногенно-мінерального утворення, не оподатковується, що сприяє активізації їх розроблення, і відповідно наслідком є покращення стану забезпечення належного рівня екологічної безпеки, адже у суб'єкта господарювання є, по-перше, обов'язок провести екологічну оцінку родовища, і, по-друге, що не менш важливо, є зацікавленість в його переробці.

Отже, керуючись досвідом зарубіжних країн, варто замислитися про удосконалення економіко-екологічного механізму використання техногенних родовищ та техногенно-мінеральних утворень. Сприятливий податковий режим використання техногенних родовищ, заохочення суб'єктів господарювання застосовувати найбільш ефективні способи їх освоєння мають бути встановлені податковим законодавством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.
2. Саксонова О. М. Удосконалення економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності : автореф... дис. на здобуття наук. ступеня к. е. н. за спец. : 08.08.01 «економіка природокористування і охорони навколишнього середовища» / О. М. Саксонова. – Київ, 2003. – 19 с.
3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
4. Піскова Ж. В. Розвиток системи оподаткування природокористування та природоохоронної діяльності в Україні / Ж. В. Піскова // Вісник Академії митної справи України. Серія : «Економіка». – 2015. – № 2 (54). – С. 68–80.
5. Матюха В. В. Плата за користування надрами як основний елемент економічного механізму управління вітчизняним фондом надр / В. В. Матюха // Механізм регулювання економіки. – 2013. – № 1. – С. 54–60.
6. Про ратифікацію Європейської ландшафтної конвенції : Закон України від 07 вересня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 547.
7. Кодекс України про надра : Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
8. О недрах и недропользовании : Закон Республіки Казахстан від 24 червня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30770874
9. Экологический кодекс Республики Казахстан : Закон Республіки Казахстан від 08 квітня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30085593